

*Bewoners van de
Brecht en de Bijlmer*

Tips om het contact tussen
GGZ-cliënten en de buurt te verbeteren

Marian van der Klein
Diane Bulsink

Het wemelt tegenwoordig van methoden die het contact tussen verwarde, eenzame mensen en de wijk willen verbeteren: cursussen Vrienden maken, Elkaar laagdrempelig ontmoeten, Maatschappelijke Steun Systemen en maatjesprojecten schieten als paddenstoelen uit de grond. Maar hoe werkt zo'n proces precies als het intramurale cliënten betreft met een zware psychiatrische diagnose? Stichting Volksbond Amsterdam en het Verwey-Jonker Instituut werkten samen aan een stap naar de buurt van deze extra kwetsbaren in de Bijlmer.

Een actueel onderwerp: burgerschap van GGZ-cliënten

Al jaren wordt er gewerkt aan de relaties tussen GGZ-cliënten en de buurt. Met de vermaatschappelijking van de zorg kwamen er steeds meer psychiatrische patiënten in gewone huizen in gewone wijken wonen. Maar het contact tussen de GGZ en de buurt kwam nauwelijks op gang. Zelfstandig wonende GGZ-cliënten en mensen in de opvang met zwaardere problematiek in de opvang kregen nog steeds moeilijk aansluiting met de andere buurtbewoners. Het lijken gescheiden werelden waarin de drukte van het dagelijks bestaan, vooroordelen, de focus op het behandelplan en de scheiding tussen zorg en wonen hun tol eisen.

Maar vanaf 2015 verandert de decentralisatie van de zorg veel. GGZ-cliënten gaan van de AWBZ naar de Wmo. Daarmee wordt de gemeente verantwoordelijk voor zorg en ondersteuning van alle bewoners in de wijk, ook van de GGZ-populatie. Zelfredzaamheid en eigen kracht worden belangrijker en versterking van het informele netwerk rond cliënten en andere burgers krijgt steeds meer aandacht. De buurt en de buurtbewoners komen dus opnieuw in beeld, ook bij de intramurale opvang van GGZ-cliënten. Herstel en burgerschap van GGZ-cliënten krijgt nieuwe impulsen en er worden opnieuw paden gezocht om het contact tussen buurt en GGZ te verbeteren.

Stap naar de buurt: Burgers voor Burgers (B4B) bij de Brecht

De Volksbond vangt al tien jaar mensen met zware psychische problematiek op midden in een woonwijk in de Bijlmer. Op locatie De Brecht – een laagbouw flat in Venserpolder- wonen circa 35 mensen die zware medicijnen gebruiken en waarvan er 25 schizofreen zijn. Vanaf het begin heeft de Volksbond de ambitie om haar cliënten als burgers te beschouwen. De Volksbond werkt met PAJa! om het oordeel van cliënten over de eigen opvang te peilen. De Brecht heeft een kerngroep van cliënten die mede bepaalt hoe er op de locatie gewoond wordt. Oorspronkelijk kwam een deel van de bewoners van De Brecht van gesloten afdelingen in de GGZ. De Volksbond heeft deze bewoners welbewust een keus gegeven om dichtbij de gewone maatschappij te leven.

Het management van de Volksbond heeft in 2012 het model van Burgers voor Burgers (B4B) ontwikkeld. Elke locatie van de Volksbond heeft binnen dit model gewerkt aan:

- het sociale netwerk rond de individuele cliënten: wie ken je, wat kun je daarmee doen?
- het onderlinge contact tussen cliënten: wij zijn burens van elkaar, wat kunnen wij voor elkaar betekenen?
- en het versterken van het contact met de buurt: wat kunnen we met organisaties en bewoners van de buurt organiseren om elkaar te ontmoeten en beter te gaan waarderen?

Het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut

Onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut hebben van de Volksbond en het Fonds Psychische Gezondheid de kans gekregen om de ontwikkeling van B4B op de Brecht in de Bijlmer tot in detail te volgen en om de effecten van B4B over een langere tijd te onderzoeken voor cliënten met zware psychische problematiek.

De onderzoekers hielden interviews met cliënten en professionals die op De Brecht wonen respectievelijk werken: over hun werkzaamheden, dagbesteding, het leven in de buurt, hun contacten met buurtbewoners en de impact van B4B (2012, 2013 en 2014). Ook spraken zij met het overkoepelende management van de Volksbond over hun bedoelingen met B4B (2012, 2013, 2015). Daarnaast werden er vragenlijsten uitgezet:

- onder de bewoners van De Brecht (cliënten, 3x: 2013, 2014, 2015)
- onder de medewerkers van De Brecht (professionals, 2x: 2013, 2015)
- onder de buurtbewoners om De Brecht heen (burgers, 2x: 2014, 2015).

Verder zijn er telefonische en face to face interviews gehouden met maatschappelijke organisaties in de buurt: buurthuizen, zorg- en welzijnsorganisaties, woningcorporaties, scholen, winkels, en het gezondheidscentrum. En natuurlijk zijn de stukken rond B4B bestudeerd en hebben we af en toe participierend onderzoek gedaan bij buurtactiviteiten en dergelijke.

Naar aanleiding van het onderzoek zijn er duidelijke lessen te trekken, die ook in het kader van de huidige decentralisaties en ambulantisering van de zorg relevant zijn. We brengen ze hierbij onder de aandacht van het publiek: gemeenten, wijkteams, professionals, cliëntenorganisaties en vrijwilligers in de zorg kunnen er hun voordeel mee doen.

DE CONCLUSIES

Lange adem, duurzame investeringen nodig

Een stap naar de buurt vraagt veel van management en professionals:

- ambitie om de GGZ-cliënten als burgers en burens te beschouwen,
- tijd om GGZ-cliënten te begeleiden in de kleine stapjes die de ontwikkeling van nabuurschap en burgerschap vragen,
- een omslag in werkhouding van de professionals ter plaatse: van zorgen voor naar zorgen dat.

Een stap naar de buurt blijft ook voor GGZ-opvang midden in een woonwijk een Grote Stap die lange adem en duurzame investering vergt van alle betrokken partijen.

In de praktijk heeft De Brecht vooral geïnvesteerd op drie fronten:

1. Zelfzorg en onderlinge verhoudingen tussen de cliënten van De Brecht
2. Gezamenlijke activiteiten van buurtbewoners en de Brecht-bewoners op locatie
3. Contacten tussen professionals van De Brecht en van buurtorganisaties

Zelfzorg

Op het eerste front is vooruitgang geboekt. Hospitality- en zorgmedewerkers leggen de prioriteit bij het verbeteren van de persoonlijke hygiëne, samen koken, boodschappen doen en samen buiten wandelen. We hebben in de metingen onder de cliënten kunnen constateren dat zij de afgelopen drie jaar actiever zijn geworden en sociaal naar elkaar (en de professionals) toe. Ze beginnen elkaar als burgers – of liever gezegd als burens – te beschouwen.

Activiteiten in de buurt

Op het tweede front is veel georganiseerd door de activiteitenbegeleiders. Zij zetten een buurtmoestuin, een fietsenreparatie en een tweedehands kledingwinkel op. Zij organiseren ook open dagen en momenten dat er samen aan de leefbaarheid van de buurt gewerkt kan worden (boomspiegels beplanten, bijvoorbeeld). Maar deze initiatieven werpen niet als vanzelf vruchten af in het kader van verbetering van contact, en vermindering van vooroordelen over psychiatrische patiënten in de buurt. Een handjevol mensen doet mee aan de activiteiten; eigenlijk komen steeds dezelfde gezichten opdagen.

Individueel contact tussen Brecht-cliënten en buurtbewoners is er weinig, of het moet het rituele bedelen om sigaretten zijn. B4B heeft daar weinig verandering in gebracht. De medewerkers hebben geen ruimte genomen om per cliënt de mogelijkheden te verkennen; daar is ook weinig tijd voor. Misschien kan vrijwillige inzet hier een handje helpen?

Vrijwilligerswerk op de Brecht lijkt een van de kansrijkere mogelijkheden voor buurtbewoners om contact te maken met De Brecht en de Brecht-cliënten als groep. Maar buurtbewoners hebben over het algemeen contact met hun directe burens, hun familie en vrienden; verdere burens zijn nauwelijks in beeld. Dat geldt ook voor de cliënten van De Brecht, voor zover zij contact maken met anderen.. Het aantal vrijwilligers op De Brecht is de afgelopen tijd licht toegenomen, maar die vrijwilligers komen zelden uit de straten om de locatie heen.

Contacten tussen professionals

Wat betreft de contacten tussen professionals van De Brecht en medewerkers van buurtorganisaties: die zijn steviger geworden. Men is begonnen met een samenwerking met de welzijnsinstellingen: discobezoek, soepverkoop, en tweedehandskledingverkoop. Een voorzichtige uitbreiding van de contacten naar de praktijkschool en de Burenbond is gaande. Concrete samenwerking met partijen buiten de welzijns wereld komt langzaam op gang. Uitzonderingen op deze regel vormen de contacten tussen de locatiemanager en de buurtregisseur van de politie. Af en toe is er overlast in de wijk door de cliënten en dan is een kort lijntje over deze kwetsbare burgers geen overbodige luxe.

Do's en don'ts naar aanleiding van B4B in de Bijlmer

tip 1

Gemeente en GGZ, verwacht niet dat het snel of vanzelf gaat! Ken de beperkingen van zware psychische problematiek.

Het klinkt als een open deur maar veel initiatieven die opgestart worden – ook door de GGZ zelf – gaan ervan uit dat contact tussen buurt en cliënten op redelijk korte termijn tot stand kan komen, als men de goede initiatieven maar neemt en aanstuurt op herstel en burgerschap. Dat mag misschien hout snijden voor zelfstandig wonende psychiatrische patiënten, maar voor mensen met een zware psychiatrische diagnose die afhankelijk zijn van zorg en begeleiding in hun dagelijks leven, zijn er meer investeringen nodig. En vooral veel geduld. Neem tijd om een plan te maken, en geef tijd om een realistisch plan uit te voeren.

tip 2

Organiseer passende activiteiten

Het begin van een ontwikkelend burgerschap van mensen met zware psychiatrische problematiek ligt in begeleiding naar zelfzorg en zorg voor elkaar. Persoonlijke hygiëne, samen koken, boodschappen doen en samen buiten wandelen hebben prioriteit. Verder blijft het zoeken naar passende activiteiten die de match tussen de GGZ-cliënten met zware problematiek en de buurtbewoners en – organisaties – kunnen bewerkstelligen. Het simpelweg creëren van een moestuin waarin cliënten en buurtbewoners een klein lapje grond kunnen bewerken, heeft nog geen ontmoeting of contact tussen beide groepen tot gevolg, laat staan dat de vooroordelen verminderen. Steeds moet er gezocht worden naar momenten en gelegenheden waar beide groepen naartoe willen komen. En steeds moet er gezorgd worden dat die ontmoeting dan ook echt plaatsvindt. Maak de activiteiten niet te moeilijk: het samen koken en uitdelen van soep is haalbaarder dan het repareren van fietsen.

ZONDAG

27

September

BUURLUNCH

tip 3

Zorg op locatie voor intern draagvlak

De hele opvanglocatie moet willen werken aan een burger/buren opstelling ten aanzien van elkaar (personeel, cliënten en buurtbewoners). Maak het werken aan herstel en burgerschap dus niet afhankelijk van één of twee functies. Zorg dat de zorgmedewerkers, de begeleiders bij het dagelijks leven, de therapeuten en de activiteitenbegeleiders allemaal hun best doen om de cliënten een stapje naar de buurt te laten maken. Bij mensen met een chronische zware psychiatrische aandoening hoeft men geen wonderen te verwachten, maar een gezamenlijke visie op wat er wel mogelijk is, is een voorwaarde om de missie te laten slagen. Samen een participatieschaal of een zelfredzaamheidsmatrix hanteren, of op de hoogte zijn van methoden om sociale netwerken te verbreden kan het interne draagvlak versterken.

tip 4

Netwerken met gespecialiseerde vrijwilligersorganisaties

Vrijwilligers en vrijwilligerswerk bieden aanknopingspunten om contact tussen cliënten en buurtbewoners te verbeteren. Maar directe burens zijn vaak niet geneigd om vrijwilligerswerk te gaan doen in de zware psychiatrie. Gespecialiseerde vrijwilligersorganisaties als Humanitas en Mezzo kunnen dan beter een rol spelen. Zij hebben ervaring in de match tussen maatjes en mensen met een GGZ-problematiek en trekken bovendien ook het soort vrijwilligers aan dat de inspanning voor langere tijd wil volhouden.

tip 5

Blijf denken in kansen van GGZ-cliënten

Hoe zwaar de problematiek ook is waarmee de cliënten kampen en hoe zeer zij ook bepaald worden door medicatie, er valt bijna altijd een stapje te doen in het contact met de wijk en de buurtbewoners. Elkaar gedag zeggen kan genoeg zijn. Doordat buurtbewoners geen hulpverleners of familie zijn hebben zij ook een andere plaats in het leven van GGZ-cliënten. Misschien wordt het contact niet intensief, maar dat wordt door beide partijen ook niet verwacht. Met welke organisatie of individuen u ook samenwerkt om het contact te verbeteren: blijf denken in de kansen van GGZ-cliënten!